

A debreceni csata

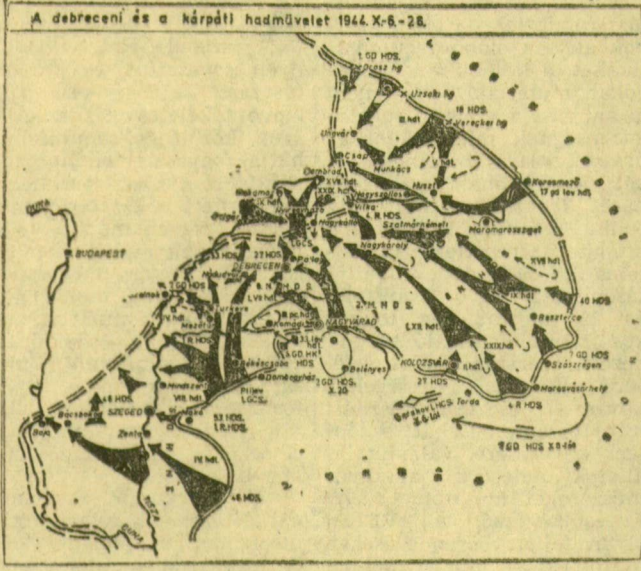
A 2. Ukrán Front főcsapásának irányában az 53. hadsereg az első támadási napon áttörte a védelmet Harminc percel a szovjet gyalogság rohamának megindulása után Heszlényi vezérezredes, a 3. magyar hadsereg parancsnoka elrendelte csapatai visszavételét a Tisza mögé. Plijev altábornagy lovas-gépesített csoportja és a 18. harckocsihadtest gyorsan benyomult a gyalogság által tört résbe, s lendületesen haladt előre. Október 8-án a lövészcsapatok már Mezőtúr feladására kényszerítették az ellenséget, a Plijev-csoport ugyanakkor elérte Karcagot, a 18. harckocsihadtest pedig Szentestnél a Tiszát.

Friessner vezérezredes, hadsergcsoporthadparancsnok aggasztónak ítélte a kialakult helyzetet. Október 8-i jelentésében leszögezte: "... tetemes új erők beérkezése nélkül ebben a nagy kiterjedésű térségben tartós vagy hosszabb ideig tartó ellenállást kifejezni nem lehet." Azt is felismerte, hogy a szovjet előretörés folytán a bekerített veszélye fenyegeti, ezért engedélyt kért az Észak-Erdélyben harcoló 8. német és a 2. magyar hadsereg (Wöhler hadműveleti csoport) visszavonására a hegyekben húzó "G-vonal"-nak nevezett terepszakaszra.

A német csapatok egyelőre csupán a 6. gárda harckocsi-hadsereggel szemben védekeztek eredményesen. Nagyvárad térségében. E hadsereg harckocsi-állománya már megfogytakozott, alig haladta meg a hadosztálynyi mennyiséget. Malinovszkij marsall, frontparancsnok a helyzet megjavítása érdekében elhatározta, hogy a Plijev-csoportot — a Hajdúszoboszlói jutott 6. lovashadtest kivételével visszafordítja délkeletre és hátba támadja vele a nagyvárad ellenes csoportosítást; a közepén harcoló csapatokat pedig a jobb szárnyról elvont 7. gárdahadsereggel megerősíti.

Plijev tábornok és gépesített csapatainak nehéz manővere teljes sikerrel járt. Együttműködve a 6. gárda-harckocsi-hadsereggel és a 33. lövészhadtest erővel, bekerítette a Nagyvárad térségében tevékenykedő ellenséges csoportot, és október 12-én felszabadította a várost. E csapás jelentőségét Vörös vezérezredes, a vezérkar főnöke Guderian vezérezredes, a német szárazföldi csapatok vezérkari főnökéhez intézett táviratában így értékelte: „A Nagyváradtól Kolozsváron át Máramarosziget, Uzsoig terjedő arcvonalban levő seregtettek a bekerítés veszélye előtt állnak, mely bekerítésből további kitérési lehetősége igen kétséges.” Megállapította, hogy „a helyzet rendkívül kritikus és elérkezett a húzonggyedő órá” a csapatok visszavonásának elrendelésére.

Vörös vezérezredes borúlátása nem volt alaptalan. A Plijev-csoport sikere lendítőleg hatott az egész front tevékenységére. Jobb szárnyon a 40. hadsereg Besz-

terce, a 4. román hadsereg Dés, a 27. hadsereg Kolozsvár irányába támadt eredményesen. Középen az 53. hadsereg, az alárendeltségében harcoló 1. román hadsereg csapataival együtt Csongrád—Mindszent szakaszán elérte a Tiszát, és hídfőket vett birtokba a folyó nyugati partján. Október 10-én a hadsereg 297. lövész-hadosztályának Tiszán átkelt ezrede kelet felől betört Kecskemétre, nagy zavart és kavarodást idézve elő a városban meglepetésszerű ellenesség sorában. Jelentős sikereket mondhatott magának a bal szárnyon harcoló 46. hadsereg is, amely október 12-én felszabadította Szegedet és támadásai sávjának teljes szélességében elérte a Tisza vonalát.

Ebben az időben a szeptember 28-án útra kelt magyar fegyverszüneti küldöttség Moszkvában már aláírta az előzetes fegyverszüneti megállapodást. Horthy kérésére a szovjet főparancsnok utasította Malinovszkij marsallt: a fegyverszüneti feltételek teljesítésének megkönnyítése érdekében, állítsa le csapatainak Budapest irányú tevékenységét. A frontparancsnok október 10-én este a következő parancsot adta az 53. és 45. hadseregnek: „szilárdan tartva a Tisza nyugati partján elfoglalt hídfőket, menjenek át védelembe a Tisza keleti partján és újabb intézkedésig semmilyen további működést ne fejtsenek ki nyugati irányba.

Hogy Horthy miképpen képzelte el a fegyverszünet végrehajtását, arra jellemző példa személyes megbízottjának. Utassy vezérkari ezredesnek adott utasítása. Az ezredes október 13-án érkezett Deszkre, Malinovszkij marsall főhadiszállására, ahol az alábbi hadászati-hadművelti képtelenséget terjesztette elő: „A szovjet csapatok lehetőleg ne Magyarország át támadják a németeket, hanem Horvátország és Szlovákián át.” Ugyanakkor „a fegyverbarátság, az erő elégtelenségére és a németek bizalmatlanságára hivatkozva” kitért az elől, hogy a magyar hadsereg teljesítse a moszkvai megállapodásban vállalt kötelességét és a németek ellen forduljon.

Így a magyar uralkodó körök taktikázása ideiglenesen a német „Dél” hadseregcsoport parancsnokságának kedvezett. Csapatai időt nyertek, szívszón tartották a védelemről jól berendezett helységeket; a páncélos hadosztályok pedig a szolnoki hídfőből, Berettyóújfalu körzetéből és más irányokból mért csapásokkal igyekeztek a szovjet előnyomulást megállítani. A kialakult helyzetben Malinovszkij marsall október 12-én Nagyvárad térségéből Nyíregyházának fordította Plijev tábornok csoportját, amely most már a 6. gárda harckocsi-hadsereggel együtt támadott a főirányban.

Debrecentől délre nagy szabású páncélos csata bontakozott ki. Egy héten át változatlan hevességgel tombolt a küzdelem, melyben csaknem 1000 harckocsi és rohamlövég vett részt. A szovjet csapatok súlyos harcokban nyomultak előre. Október 19-én, reggel értek Debrecen alá. A déli órákban megtörték az ellenséget ellenálló és benyomultak a városba, amelyet 20-án korával reggelre teljesen megtisztítottak az ellenségtől. Két nap múlva a gyorscsapatok felszabadították Nyíregyházát, 23-án pedig Rákamaznál elérték a Tiszát. Ezzel kettévágták az ellenség arcvonalát, és elzárták a Wöhler-hadműveleti csoport visszavonulási útját.

TÓTH SÁNDOR
alezredes

Dobozy Imre:

Újra lehet kezdeni

25.

— Suba subával — mondja Deső lassan, de nem néz Fésűs Járóra. — Ez a realitás. Akik bújnak, összetartoznak.

Bartal végighúzza a kezefejét nedves arcán. Olyan hálás Desőnek ezért a pár szóért, kutyaszemmel néz rá, a kezéhez kap, azt markolássza görcsösen.

— Mondd csak, Kálmán, te is... Nem szabad válogatni! Nem, ezt nem szabad, ez iszonyú könnyelműség... — Most nem szabad — mondja Deső, megnyomva a mondat elejét.

— Későbbre ez nem jelent semmit. Ha átvonul rajtunk a front, mindenképp meg a maga útján. Addig azonban ugyanazok üldöznek engem is, mint Fésűs Járót. Azt hiszem, pontos vagyok, ha azt mondom: nem a törekvések hoztak össze bennünket, hanem a szükség. Nos, amíg ez a szükség tart, semmi kifogásom... Bartal feleled.

— Erről van szó, drága gyerekeim! Amíg muszáj... És, hogy miért muszáj? De kar turkálni ebben az egészben, hagyjuk a fenébe: itt vagytok, együtt vagytok, és úgy lehet. Géza fiam, kedves doktor úr... ennek a

Vita

a város- esztétika kérdéseiről

Jóval fiatalabb szegedi vagyok Mocsár Gábornál, alig néhány hete költöztem ide, nagyképűség lenne tehát, ha a nyilvánosság előtt folyó városfejlesztési-estétikai eszmecserehez begyökeresedett lokálpatriótaként szólnék hozzá.

Lehet eredeti az új városkép is

Ahhoz, hogy az új telepítési városrészek hol-hogyan tükrözhetnének városunk egyéni zamatát, kevés a hozzátenni valóm. Ha körülnézek itt az új városrészekben, ugyanazokat az építészeti megoldásokat látom, mint más városainkban, tehát lokális színéről, zamatokról — az épületek külső megjelenése tekintetében aligha beszélhetünk. Egy pozitív példára mégis szeretnék itt hivatkozni. A nyáron alkalmam volt Ljubjanában egy tervező építésznek tartsaságában megnézni a négy éve épült turistaszálló közelében ma is folyamatban levő építkezéseket. Azóta, ha baráti társaságban Ljubjanáról esik szó, nem a belváros képe villan fel a képzeletemben, hanem az új épületek sokszínűsége. Nem azért, mert nagyok, hanem mert elütnek a hasonló építkezésektől, mert tervezők megfontolták a magasépítmények farszóló, lapos tetőszerkezetét, mert a falsarkok merevségét karszerű pillérszerű építmenyekkel igyekeznek feloldani, s mert a nagy átlagtól elütő külső színeket alkalmaznak. Mindezt az én nyárspolgári szemléletemben az átlagtól, a szokványostól elütő képlet állított fel, tehát Ljubjanát egészen különálló helyre építtem be az általam ismert városok sorában.

De ezáltal mégsem az új városrészek építészeti problémáiról, esztétikai negatívumairól szándékozom laikus szemlélettel elmélkedni, hanem Szeged főutcájának, a Tiszánál jelenlegi és jövőbeli városképi szerepéről szeretnék egyet-mást — az egyszerű, idevillódott honpolgár aspektusából elmondani.

Városok folyói

A földkerekség nagy- és kisvárosai, amelyek a területükön átfolyó vízzel rendelkeznek, korábban ösztönösen, a fejlődés során egyre tudatosabban valóságos főutcává avatták folyóikat. London, Párizs, Budapest, Bécs, a kisebb folyóval ren-

delkező Prága is — csak ezt a néhányat említem — mai sajátos telepítési formájában, városképi sajátosságai-
ban szinte mindent a vizeinek köszönhet. Köztudomású, hogy Szeged neve — az egész ország közvéleményében — minden más Tiszaparti városunknál hangsúlyozottabban összenőtt ezzel a folyóval. Ha betér ide az idegen, amint magam is nemrégiben idegenforgalmi elemként fordultam meg csak itt, érdeklődéssel szemléli a történelmi múlt emlékeit, megnézi a belvárost, megállapítja, hogy a Széchenyi térhez fogható hangulatos térrel kevés városunk rendelkezik — aztán kísérel a Tisza-partra. S legyünk őszinték, itt már csalódás éri.

Túlságosan nyárspolgári érvelés arra hivatkozni, mi mindent lehetett volna itt csinálni, ha tegyük fel, a Tisza valamelyik gazdagabb, de vízben szegény városra folyik keresztül. Jól emlékszem arra, hogy néhány évvel ezelőtt — okkal, vagy ok nélkül — a Velencei-tó körül olyan legendák keletkeztek, hogy jön egy angol, vagy amerikai tőkések vállalkozó, pillanatok alatt rendez hozza a tó vízgazdálkodását, útrékszert épít ki körülötte és megszületik az új magyar fürdőparadicsom. A naiv honpolgár bosszankodik ilyenkor, mert nem lehet ezt saját erőnkkel megcsinálni, aztán ködbe vész a kitalált megoldás és az irreális ábrándok helyére belép az élet. A Velencei-tó vízgazdálkodásának rendezésére — a magunk pénzéből, a szocialista közösség erejéből — épül már a korszerű szabályozó rendszer, a déli partnadas szövevényét nem is sokára teljesen eltüntetik, néhány év és a kecsegtető nyugati tőkések helyett a magyar nép ereje oldja majd meg egy egyszerű természeti kincsünk jövőjét.

Azt hiszem — hangsúlyozom ez a házagosan tájékozott, egészen fiatal szegedi véleményem — a Tisza itteni szakaszának rendezésére legalább olyan gazdasági problémák, mint a Velencei-tó. Nagyon könnyű gazdasági és műszaki alaposág nélkül elképzelni, hogy például korszerű kópartra, hangulatos sétányokra lenne szükség a víz mindkét partján. Kétségtelenül erre lenne elsősorban szükség, de amint a Velencei-tó — tegyük fel agárdi partszakaszának kiépítése is csak akkor valósulhat meg, ha helyesen il-

leszkedik bele az egész tó regionális fejlesztési tervébe — itt Szegeden is tömőtelten tényező játszhat közre abban, hogy a Tisza-part városon átvezető szakaszát a városfejlesztés általános koncepciójának megfelelően, sajátosan szegedi módon, esztétikailag megnyugtatóan megtervezzék, megoldják.

Nagyon igazat adok abban Mocsár Gábornak, hogy rendkívül fontos lenne a part kiépítése, méghozzá az egyre jobban urbanizálódó újszegedi oldalon is, de az az érzésem, hogy a fejlődésben egyre nagyobbakat lépve, ezeknek a területeknek rendezésére is új megoldásokat, lehetőségeket keresnek, s találnak majd az illetékes tervezők — ha pénz lesz hozzá.

A társadalom is tehet valamit

S ahhoz, hogy a tervezés, az anyagi források megteremtése minél előbb gyümölcsözők, egy kicsit a társadalomnak is össze kellene fognia. Apró példa, amit itt felvázolok, de érdemesnek tartom megemlíteni, hogy a Hazafias Népfront néhány falusi bizottsága közséppolitikai, társadalmi, tervező-segítő közösségeket próbál szervezni, összefogja az illető községből elkerült műszaki, közéleti embereket, a lokálpatrióta hivatelt igyekszik kamatoztatni a közséppolitika gyakorlati felkészítésére.

Tehát túl azon, hogy Szeged városfejlesztési gondjait a közös, nagy kaszából igyekszik megoldani az illetékesek, a társadalom se várja összetett kézzel városa megépítését, főként ne sajátos telepítési színeinek, formáinak megőrzését, gondozását. Új városrészek születésénél itt, új képzőművészeti alkotások kerülnek a közterületekre, a kívülről jövő azonban Szeged egyik legértékesebb kincsének, a Tiszának rendezését érzi legfontosabbnak. Ennek a problémának nagyszabású feladataihoz kellene talán minél előbb mozgósítani minden szellemi erőt, amelyet akárhol az országban szegedi lokálpatriotizmus fűt, s ezek az erők — ha úgy tetszik, Szeged városfejlesztési társadalmi közösségei — szép, türelmes munkával sok mindent megoldhatnak, ami pillanatnyilag nehezen megoldható, vagy megoldhatatlannak látszik.

Ormos Gerő

Új oxigéngyár

Kazinóbarcán több mint százötven millió fontos beruházással elkészült a borosodi vegykombinátnál új, korszerű oxigéngyára. Két nagy teljesítményű univerzális berendezést a Német Demokratikus Köztársaságból vásároltak és segítségükkel a levegőből óránként tizenkétezer köbméter oxigént, jelentős mennyiségű, 99,99 százalékos tisztaságú nitrogént és krypton nemesszázt von-

nak ki. Az új gyárban termelt oxigénnel évente tizenötmillió palackot tölthetnek meg. A gyár termékeinek nagyobb részét azonban nem kereskedelmi célokra, hanem a vegykombinátnál gazdaságosságának javítására és korszerűsítésére fordítják. A nagy tisztaságú oxigént az ötszázmillió fontos költséggel épülő új acetilénüzemben hasznosítják.